

Handläggare

Annika Israelsson

Klimat- och näringslivsdepartementet

Kn.remissvar@regeringskanslitet.se

Yttrande över SOU 2024:19 En ny beredskapssektor – för ökad försörjningsberedskap

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har tagit emot ovanstående ärende för yttrande. Med anledning av detta vill SGU framföra följande.

- ställer sig positiv till att utses som beredskapsmyndighet för två beredskapssektorer,
- anser att för beredskapssektorn industrin, bygg- och anläggningssektorn samt handeln behöver industri- och handelsbegreppet definieras bland annat för att förstå avgränsning mot bland annat försvarsindustrin,
- anser att försvarsindustrin inte bör ingå i beredskapssektorn industrin, bygg- och anläggningssektorn samt handeln,
- anser de oklarheter som lyfts i delbetänkandet avsnitt 3.1 – 3.7 behöver skyndsamt utredas vidare,
- framhåller vikten av att det snarast tydliggörs vilka myndigheter som slutligen ska in beredskapssektorn industrin, bygg- och anläggningssektorn samt handeln,
- framhåller nödvändigheten om förstärkta resurser då resursfrågan är särskilt viktig att accentuera då myndigheten ska bidra i två beredskapssektorer och att en sådan resursförstärkning behöver ske sett över tid och stegvis och
- tillstyrker utredningens samtliga författningsförslag i delbetänkande avsnitt 1, med reservation för att SGU:s instruktion behöver kompletteras ytterligare enligt förslag nedan.

Myndighetens synpunkt

SGU som beredskapsmyndighet för två beredskapssektorer

SGU föreslås ingå i två beredskapssektorer dels beredskapssektorn industrin, bygg- och anläggningssektorn samt handeln, dels beredskapssektorn livsmedelsförsörjning och dricksvatten. Beredskapssektorn livsmedelsförsörjning och dricksvatten är tydligt definierad och sektorn är upparbetad. Den andra beredskapssektorn är ny och vilka myndigheter som slutligen ska ingå är inte heller färdigutrett.

SGU ställer sig positiv till att ingå i två beredskapssektorer. SGU ser att myndigheten har mycket att bidra två utifrån den kunskap myndigheten har idag och ytterligare kan fördjupa, nämligen områdena grundvatten och mineralresurser. Dessa delar kommer att vara och är nyckeluppgifter i beredskapsarbetet, vilket än mer är accentuerat i och med NATO-inträdet.

Precis som utredningen konstaterar har SGU som myndighet viss erfarenhet av att arbeta med beredskapsfrågor sen tidigare. Myndigheten var beredskapsmyndighet i den tidigare organisationsstrukturen. Myndigheten deltar redan idag aktivt i beredskapshöjande aktiviteter. Myndigheten tillhandahåller information till befintliga beredskapsmyndigheter som de behöver i sina beredskapsuppdrag. SGU:s flygplan används till exempel vid strålsäkerhetsövervakning. Vidare bidrar myndigheten även med information i sammanhang som ligger inom myndigheten för samhällsskydd och beredskap ansvarsområde. Under de senaste åren har på grund av utvecklingen i vår omvärld, inhemsk torka och ökad geopolitisk konkurrens om strategiska råvaror, har myndigheten på senare år haft ett ökat fokus på beredskapsfrågor. Exempelvis har SGU utökat och utvecklat sin förmåga vad gäller grundvattennivåövervakning och rapportering av vattenbrist på grund av låga grundvattennivåer och arbetet med att identifiera riksintressen för värdefulla ämnen eller material har intensifierats.

Men arbetet inom de två beredskapssektorerna kommer till en början behöva se olika ut.

Beredskapssektorn livsmedelsförsörjning och dricksvatten

Som ovan angivits är beredskapssektorn livsmedelsförsörjning och dricksvatten är väl definierad.

SGU har genom implementeringen av dricksvattendirektivet fått en tydligare roll i försörjningskedjan för dricksvattenproduktionen, nämligen inom tillrinningsområde för uttagspunkt. Dricksvatten- och livsmedelsproduktionen är vidare beroende av insatsvaror såsom kalk och fosfor. SGU ser utifrån sitt förvaltningsansvar för hållbart nyttjande av grundvatten och mineralhantering att myndigheten kan bidra i beredskapssektorns ansvarsområde. SGU ser särskilt att myndigheten kan bidra inom samhällsfunktionerna dricksvattenförsörjning, men även till avfalls- och avloppsfrågan samt livsmedelsäkerhet inklusive dricksvatten.

Trots att beredskapssektorn är ny (2022) har sektorn kommit långt. SGU anser att det är viktigt att myndigheten ges förutsättningar att arbeta ifatt och tydligt prioritera vad som är viktigast att jobba med.

Beredskapssektorn industrin, bygg- och anläggningssektorn samt handeln

Den är ny och till skillnad från den ovan beskrivna beredskapssektorn finns idag ingen tydligt utpekad myndighet för industrifrågor. Vidare är det inte heller klarlagt vilka myndigheter som slutligen kommer att ingå i den. Eftersom försvarsindustrin skiljer sig från industrin i övrigt anser SGU att det inte lämpligt att den ingår i beredskapssektorsansvaret. Dessutom behöver industri och handelsbegreppet definieras och avgränsas, särskilt i förhållande till försvarsindustrin. Det behöver utredas vidare och beredskapssektorns ansvarsområde skulle vinna på att bli mycket tydligare.

SGU har etablerade och goda relationer med mineralsidans branschorganisationer och är beredd att tillsammans med beredskapssektorn ta fram förslag på hur arbetet kan organiseras.

Myndigheten har förståelse för att det är brådskande att inleda arbetet samt att det kan krävas vidare utredning av ansvarsstruktur, former och gränssnitt för att finna effektiva samverkansformer mellan beredskapssektorerna och mellan näringsliv och offentliga aktörer. Uppdraget kommer att kräva att SGU identifierar samhällsviktig verksamhet inom myndighetens område. Vidare kommer exempelvis ställas krav på att upprätta av försörjningsanalyser, identifiera behov av försörjningskedjor och att träffa avtal med näringslivet i god tid.

Det är också viktigt att kartlägga var det finns behov av material i dagsläget och var behov av material kan uppkomma i framtiden och under beredskapstider och oförutsedda händelser. Exempelvis behöver det finnas väl fungerande bergtäkter i närheten av storstäder eller vid stora infrastruktursatsningar. Men olika områden i Sverige har olika förutsättningar att tillgodose samhällets behov av bergmaterial, vilket är viktigt att identifiera. Utöver behovsanalysen är god kunskap om vilken geologi som finns i ett visst område och vilka egenskaper den geologin har och vad den kan användas till är ett nödvändigt underlag för att kunna skatta statusen för områdets råvaruresurser. I ett nationellt perspektiv är kunskap om behov av metaller och industrimineral, samt därmed förknippade fyndigheter som i ett krisläge kan nyttjas viktiga för industri och upprätthållande/utveckling av infrastruktur. Tillgängligheten till råvaruresurser är således viktiga att känna till och ta med i en framtida planering.

Ett gott samarbete med beredskapssektorn och med myndigheterna Tillväxtverket och Fortifikationsverket kommer att krävas för att i ett krisläge hantera konkurrens om begränsade resurser och nödvändiga prioriteringar. Behov och omfattning kommer att behöva lösas stegvis och med samverkan inom systemet.

SGU ser också behov av att det snarast avgränsas vilka myndigheter som behöver ingå i beredskapssektorn. Utredningen har lyft några myndigheter.

Resursförfrågan

SGU kommer att behöva vidta flera åtgärder och öka sin kompetens inom flera områden som kommer att ta tid och resurser i anspråk. Beredskapsarbete innebär ett utökat behov av att samarbeta på fler nivåer, såsom omvärldsbevakning, delta i samverkansmöten på olika nivåer, dela lägesbilder med mer. Med beaktande av omvärldsläget är SGU medveten om att det är viktigt att säkerställa att detta arbete kan ske skyndsamt.

Det kommer att ställa ökade krav samt särskilda rutiner och processer för säkerhetsarbetet; inklusive skalskydd, säkerhetsklassning och informationssäkerhet, hantering av data och arkiv. Myndigheten har dock redan idag stor erfarenhet av att arbeta med säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter i en kontrollerad IT-miljö.

Därutöver behöver den interna organisationen ses över såsom inrättade av en central beredskapsfunktion, analysera behov av ev. tjänsteman i beredskap, säkerhetsprövning av personal och krigsplacering samt upprätta en övnings- och utbildningsverksamhet. SGU behöver även ytterligare utveckla sin analysförmåga.

SGU behöver även inleda tät samverkan med relevanta myndigheter, organisationer, företag och övriga aktörer med kunskap om bland annat försörjningskedjor, inköp, och utrikeshandel. Detta för att kunna kartlägga förutsättningarna för råvaruförsörjning och göra relevanta ställningstaganden. Det är också viktigt för kunskapsutbyte mellan olika aktörer för att bättre förstå vad som är viktigt ut olika perspektiv. SGU behöver kommunicera den geologiska informationen till samhället på ett tillgängligt sätt.

Vidare ser SGU ett utökat kompetensbehov inom beredskapsområdet, men även inom sakområdena. Det kan ske dels genom rekrytering ex. anställa ytterligare geologer, hydrogeologer och analytiker, förstärka personalfunktionen m m, dels genom vidareutveckling av befintliga förmågor.

Myndigheten lyfter därför vikten av att det sker resurstillskott och prioriteringar för att klara uppgiften. Det blir särskilt viktigt eftersom myndigheten kommer att verka inom två beredskapssektorer. Samverkan tar tid och resurser i anspråk. SGU har behov av att bygga ifatt den samverkan som pågår inom beredskapssektorn livsmedelsförsörjning och dricksvatten och behov av att kunna avsätta tid och resurser för att bygga upp den nya beredskapssektorn. Det finns annars en risk för undanträngningseffekter av övrig verksamhet. För uppbyggnad av myndighetens beredskapsfunktioner behövs en successiv utveckling av resurser, inom båda beredskapssektorerna, särskilt inom grundvattenområdet. SGU:s förmåga som beredskapsmyndighet att möta samhällets behov och förväntningar beror på vilka resurser som myndigheten kommer att få tillgång till. SGU har därför i budgetunderlaget för perioden 2025-2027 gjort en grov första beräkning, men ser att behovet av resursförstärkning kommer behöva öka under kommande år för att svara upp mot de ökande behoven inom båda beredskapssektorerna.

Kulturförändring

SGU har ett främjande uppdrag inom gruv- och mineralnärings. Det är något som både kan underlätta vid uppbyggnad av den nya beredskapssektorn industrin, bygg- och anläggningssektorn samt handeln, då myndigheter har goda kontakter med näringslivet. Trots det kommer det att krävas en mental och kulturell förflyttning inom myndigheten. Främjandeuppdraget innebär att vara transparent, medan beredskapsuppdraget precis som utredningen lyfter ställer höga krav på säkerhet och sekretess, både avseende myndighetens verksamhet och i förhållande till berörda företag. Det kräver ett omställningsarbete inom myndigheten.

SGU har ett mycket stort behov av att ändra instruktionen

Utredningen föreslår ändring av instruktionen som innebär att SGU pekas ut som beredskapsmyndighet. Det framlagda förslaget till instruktionsändring är dock inte tillräckligt. Instruktionen behöver justeras i fler avseenden, för att SGU ska ha ett tillräckligt mandat att verka i två beredskapssektorer. SGU:s roll behöver synliggöras och tydliggöras för att underlätta samverkan med andra myndigheter inom beredskapsområdet. SGU behöver därför ett förtydligat och förstärkt uppdrag för att bättre kunna stärka samhällets beredskap.

SGU – förvaltningsmyndighet för hållbart nyttjande av grundvatten

SGU är förvaltningsmyndighet för grundvatten. Vad som är SGU:s roll inom grundvattenområdet idag behöver dock utläsas genom att läsa instruktionen ihop med de lagar som reglerar vattenfrågor av olika slag. Arbetet med ett hållbart nyttjande av grundvatten kräver även en djup förståelse för de geologiska förutsättningar, där en god hydrogeologisk kunskap är av största vikt. Det är därför av yttersta vikt att SGU:s ansvar för att verka för ett hållbart nyttjande av landets grundvattenresurser synliggörs och tydliggörs i instruktionen. Utifrån samhällets beredskapsbehov finns det ett gap att fylla när det gäller information, expertstöd och förutsättningar för ett hållbart nyttjande av grundvatten som resurs. Det gapet skulle kunna täckas av SGU. Steget att ta det ansvaret är kort för SGU, då myndigheten redan besitter en välkänd och upparbetad hög grundkompetens inom området. SGU skulle därmed kunna ta en större och aktivare roll inom grundvattenområdet och vara mer proaktivt.

Detta behövs både för att synliggöra SGU:s ansvar idag, men att det blir än mer viktigt om SGU blir beredskapsmyndighet se förslag till komplettering av 1 § i instruktionen nedan.

Samhällets behov av information

Det kommer att ställas krav på SGU:s förmåga som beredskapsmyndighet att kunna ha en väl fungerande försörjning av geologisk information. Det innebär att kunna tillhandhålla aktuella underlag av god kvalitet det vill säga ha en god informationsförvaltning. Den andra sidan av myntet är att kunna dela informationen på ett lättillgängligt och effektivt sätt.

SGU delar utredningens bild att geologisk information många gånger en färskvara som behöver uppdateras och kompletteras kontinuerligt. För att bli en väl fungerande beredskapsmyndighet för ökad försörjningsberedskap, behöver SGU fortsätta kartlägga och tillhandahålla uppdaterad geologisk information om berg, jord och grundvatten. Exempel på sådana viktiga geologiska underlag är:

- var finns berggrund som är lämplig till spårballast för att reparera eller bygga ut järnvägen,
- var finns bra bärighet i jorden för att ta sig fram med fordon utanför vanliga vägar,
- var finns reservvattentäkter för dricksvatten om ordinarie vattentäkter blir förorenade och
- var finns fyndigheter av metalliska mineral och industrimineral ifall tillgång till dessa (ofta utanför EU) inte längre fungerar.

Samhällets beredskap inom mineralresursområdet och vattenförsörjningsområdet skulle därför gynnas av om SGU får stärkta förutsättningar att bidra med expertstöd. Samhällets behov av grundvatteninformation kommer att öka och flera myndigheter och organisationer är redan beroende av SGU:s information vid en kris. Vidare är det viktigt att hela tiden utveckla kunskapen om Sveriges geologi och geologiska förutsättningar för råvaruförsörjning och grundvatten. SGU behöver kunna kommunicera den geologiska informationen till samhället på ett lättillgängligt sätt.

Utöver det som utredningen föreslår är det därför angeläget att SGU:s instruktion kompletteras för att förstärka SGU:s uppdrag avseende att tillhandhålla geologisk information, förslag till ändring av 2 § i instruktionen nedan.

Samverkan med andra myndigheter inom området grundvatten

Grunden för ett gott arbete inom beredskapsområdet är samverkan. Instruktionen behöver även peka ut de myndigheter som det är viktigast att samarbeta med inom området grundvatten, se förslag till ny paragraf i instruktionen nedan.

Ytterligare förslag till ändring i förordningen (2008:1233) med instruktion för Sveriges geologiska undersökning

1 §

Sveriges geologiska undersökning är förvaltningsmyndighet för frågor om landets geologiska beskaffenhet, mineralhantering och *hållbart nyttjande av grundvatten*.

Myndigheten förvaltar anläggningar och annan egendom som tidigare använts för statens civila beredskapslagring av olja.

2 §

Sveriges geologiska undersökning ska tillhandahålla *en väl fungerande försörjning av* geologisk information *av sådan omfattning, kvalitet och aktualitet så att* samhällets behov *tillgodoses* på kort och lång sikt.

Myndigheten ska i detta syfte

1. bedriva en behovsstyrd insamling av grundläggande geologisk information, och
2. förvalta och utveckla insamlad information i syfte att göra den tillgänglig och lätt att använda.

Ny paragraf §

Myndigheten ska särskilt

1. *arbeta med frågor som rör grundvatten för genomförandet av vattenförvaltningsförordningen (2004:660)*
2. *samverka med Havs- och vattenmyndigheten, Livsmedelsverket, Naturvårdsverket, vattenmyndigheterna och länsstyrelserna i frågor som har betydelse för hållbart nyttjande av grundvatten.*

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Anneli Wirtén

I den slutliga handläggningen av ärendet har även ställföreträdande generaldirektör Göran Risberg, t f avdelningschefen för verksamhetsstöd Lars Molde, avdelningschefen för mark och vatten Jennie Abelsson, statsgeologerna Kaj Lax och Paula Lindgren samt upphandlaren Sara Nordström. Juristen Annika Israelsson har varit föredragande.

Anneli Wirtén

Annika Israelsson

Kopia till:

Helena Strömbäck helena.stromback@regeringskansliet.se

Luis Barturen luis.barturen@regeringskansliet.se